



İSTANBUL
KENT
KONSEYİ

GENÇLİK
MECLİSİ

İSTANBUL'DA GENÇLERİN GÖZÜNDEN BESLENME VE YEMEK ENFLASYONU

AĞUSTOS 2024



Genel Sekreter

Rasim Şişman

Genel Koordinatör

Canem Avcı Şişman

Koordinatör

Yasemin Yalnızoğlu

Gençlik Meclisi Adına Katkı Sunanlar

Mehmet Demir - Gençlik Meclisi Moderatörü,
Zeynep İdil Akkaya - Akademik Çalışmalar Ekibi Yürütücüsü,
Burak Esen - Akademik Çalışmalar Ekibi Yürütücüsü,
Ali Faik İlhan, Alper Kurtaran, Alper Saruhan, Arda Gezici,
Burak Polat, Dilan Yılmaz, Gülcenaz Duru Gönder,
Rabia Naz Çallica, Yunus Emre Aydoğan

Tasarım Uygulaması

Büşra Çelikel Baran
Cem Yılan

Basım Yeri ve Tarihi

İstanbul, Ağustos 2024

İÇİNDEKİLER

- | | | | |
|---|--|----|--|
| 2 | YEMEK ENFLASYONU VE BERABERİNDE GETİRDİĞİ ETKİLER | 5 | SOSYAL VE PSİKOLOJİK ETKİLER |
| 3 | GENÇLERİN BESLENME ALIŞKANLIKLARI | 7 | YEMEK ENFLASYONU İLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ |
| 4 | YEMEK ENFLASYONUNUN GENÇLER ÜZERİNDEKİ EKONOMİK ETKİLERİ | 9 | GENÇLERİN GÖZÜNDEN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ |
| | | 10 | SONUÇ |

İstanbul, tarihi boyunca farklı kültürlerin buluşma noktası olmuş, zengin mutfak kültürü ve çeşitliliği ile de dünya çapında ün kazanmıştır. Ancak son yıllarda artan enflasyon ve ekonomik dalgalanmalar, şehrin genç nüfusunu, bilhassa öğrenci kesimini, beslenme alışkanlıkları ve yemek tercihlerinde ciddi ve olumsuz biçimde etkilemiştir.

Bu bültenimizde, İstanbul Kent Konseyi'nin Gençlik Meclisi yapılanması altında yer alan Akademik Çalışmalar Ekibi olarak, yemek enflasyonunun ne olduğunu, Türkiye ve dünya çapındaki istatistiksel verileri ve yapılan araştırmaları, İstanbul'da yaşayan gençlerin beslenme alışkanlıklarını ve yemek enflasyonuna dair görüşlerini, karşılaştıkları zorlukları, bu durumun yaşamlarına olan etkilerini, sosyal ve psikolojik sonuçlarını ve potansiyel çözüm yollarını ele alacağız.

YEMEK ENFLASYONU VE BERABERİNDE GETİRDİĞİ ETKİLER

Ekonomi bilimi, bireylerin, kurumların ve toplumun sınırlı kaynaklarla nasıl başa çıktığını inceleyen bir disiplindir.¹ Enflasyon, ekonomi biliminin inceleme alanında alan bir konu olarak kendini göstermektedir. Enflasyon, en basit tanımıyla, fiyatlar genel düzeyinde sürekli bir artış anlamına gelir. Enflasyonun kaynaklarına göre iki türü vardır: talep enflasyonu ve maliyet enflasyonu.² Talep enflasyonu, aşırı talep nedeniyle fiyatların yükselmesiyle oluşur. Maliyet enflasyonu ise üreticilerin birim maliyetlerindeki artışlardan kaynaklanır. Ayrıca, dolaşımda çok fazla para olması da enflasyonun devam etmesine neden olabilmektedir.³ Türkiye'de TÜİK'e göre %75,45, ENAG'a göre %120,66 oranında enflasyon yaşanmaktadır.⁴ Bu sebeple Türkiye'de fiyatların sürekli artması ve bunun gıda fiyatlarına da yansımaları görülmektedir. Enflasyonun yükselmesi ise paranın alım gücünün düşmesi anlamına gelmektedir. Bu ise bireylerin harcamalarının maliyetinin yükselmesi demektir.

Gıda enflasyonu ise, gıda maddeleri üretici fiyat endeksinin genel üretici fiyat endeksinde (ÜFE) veya gıda maddeleri tüketici fiyat endeksinin genel tüketici fiyat endeksinde (TÜFE) göre artması durumudur.⁵ Gıda enflasyonunun hem arz yönlü hem talep yönlü sebepleri vardır. Gıda enflasyonunun yüksek olduğu coğrafyalarda gıdaya erişim zorlaşmaktadır. Gıdaya erişim ise temel bir insan hakkıdır.

Enflasyonun ölçülmesi için öncelikle fiyat seviyesinin belirlenmesi gerekir. Bu amaçla yaygın olarak kullanılan yöntemlerin başında Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) değişimi gelir. Bunun yanı sıra, Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) ve kişisel tüketim harcamaları deflatöründeki değişimler de ekonomistler tarafından enflasyonu değerlendirmek için dikkate alınan önemli göstergelerdir.⁶ Kişisel tüketim harcamaları deflatörü, Tüketici Fiyat Endeksi'nden (TÜFE) daha kapsamlı bir göstergedir. Gıda enflasyonunu hesaplamak için VAR, SVAR ve ARDL modelleri gibi çeşitli ekonometri yöntemleri kullanılmakta ve ekonomistler tarafından farklı ekonometrik sistemler geliştirilmektedir.⁷ Gıda maddelerinde arzın yetersiz olduğu ve talebin fazla olduğu bölgelerde sürekli artan gıda fiyatları, gıdaya erişimi zorlaştıran bir gerçektir. Türkiye'de gıda fiyatlarındaki artışın en büyük sebebi ise Türk lirasının değer kaybıdır.

1 Mill, A., & Çulha, N. (2020). Ekonomi 101. İstanbul: Say.

2 Eğilmez, M., & Kumcu, E. (2004). Ekonomi Politikası. İstanbul: Remzi, Eğilmez, M. (2020). Örneklerle Kolay Ekonomi. İstanbul: Remzi. Dinler, Z. (2020). İktisat. Bursa: Ekin

3 Mill-Çulha, Ekonomi 101.

4 ENAG. (2024). ENAGRUP - Enflasyon Araştırma Grubu. Retrieved from <https://enagrup.org>

5 Yavuz, F. (2021). Gıda enflasyonu üzerine: Öngörüler, önlemler, öneriler. İstanbul: İlim Kültür Eğitim Vakfı.

6 Mill -Çulha, Ekonomi 101.

7 Yurtkur, A. B. (2015). Türkiye'de gıda ve tarımsal ürün fiyatlarının uluslararası belirleyicileri. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(2), 63-73; Kutlu, Ş. Ş. (2021). Türkiye'de gıda enflasyonunun belirleyicileri: SVAR modelinden kanıtlar. EKEV Akademi Dergisi, 87, 581-598; Hatırlı, M. A. (2021). Türkiye'de işlenmemiş gıda enflasyonunu etkileyen faktörlerin analizi: ARDL yaklaşımı. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 8(3), 203-216.

2005 yılında 114,5 olan TÜFE endeksi, Şubat 2024'te 2073,9'a yükselmiştir. 2005'te 112,9 olan gıda fiyatları endeksi ise 2024'te 3046,3'e yükselmiştir. Böylece TÜFE 2005'ten bu yana 18 kat; gıda fiyatları ise 2005'ten bu yana 27 kat artmıştır. 2005'te yüzde 6,37 olan yıllık gıda enflasyonu ise Şubat 2023'te yüzde 71,12'ye yükselmiştir. Öte yandan son yıllarda gıda enflasyonu ile genel enflasyon arasındaki fark da açılmaya başlamıştır. Aralık 2005'te TÜFE'yle aynı seyreden gıda fiyatları endeksi Ocak 2024'te TÜFE'nin 972 puan (yüzde 46,9) üstüne çıkmıştır.⁸ İstanbul özelinde bu veriler incelendiğinde dışarıda yemek yemenin maliyetinin arttığı görülmektedir. 2023 yılına kıyasla 2024 yılında İstanbul'da dışarıda yemek yemenin maliyeti %106.56 oranında artmıştır. Aynı zamanda İstanbul Ticaret Odası'nın (İTO) verilerine göre, dışarıda yenen yemek grubunda ocak ayında fiyatlar bir önceki aya göre %14,92 artmıştır. Ayrıca son 4 yıl içerisinde kuru soğan, domates, patates gibi temel ürünlerin, seçili bakliyatların, sebzelerin, meyvelerin ve salata malzemelerinin Türkiye'deki pazar ve market fiyatları katlanarak artmaktadır.

Gıda enflasyonunun en çok yoksul haneleri etkilediği ve böylelikle toplumsal adaletsizliği derinleştirdiği pek tabii görülmüştür. Ekonomik sıkıntılar, et, tavuk, balık, sebze ve meyve gibi sağlıklı gıda ürünlerinin tüketilmesini zorlaştırmaktadır. Bu durum, özellikle çocuklarda yetersiz beslenmeye bağlı olarak fiziksel ve bilişsel gelişimi olumsuz etkilemektedir.

İstanbul Planlama Ajansı'nın 2024 Mayıs tarihli "Enflasyonun Sofra Hali: Türkiye'de ve İstanbul'da Gıda Enflasyonu" raporunda, gelir durumu göz önünde bulundurularak çocukların günlük tükettikleri gıda maddeleri arasında bir ilişki bulunmuştur. Gelir grupları arasındaki en belirgin fark, et, tavuk ve balık tüketiminde görülmektedir. Her gün et, tavuk veya balık tüketen çocukların sayısı, yüksek gelir grubundaki ailelerde, düşük gelir grubundaki ailelere göre iki kat daha fazladır.⁹

GENÇLERİN BESLENME ALIŞKANLIKLARI

Beslenme alışkanlıklarının doğrudan bireyin sağlık durumu üzerinde etkisi olduğu bilinmektedir. Özellikle gençlik dönemlerinde başlayan beslenme alışkanlıkları, aslında uzun vadeli sağlık sonuçlarının da belirlendiği önemli bir dönemdir. Gençlerin beslenme alışkanlıklarına yönelik yapılan çalışmalarda, genç olarak nitelendirilebilecek yaş grubunun genellikle düzensiz beslenme eğiliminde olduğunu ve fast-food tarzı gıda tüketiminin oldukça yaygın olduğunu göstermektedir.¹⁰

İstanbul'da yaşayan gençler arasında yapılan araştırmalarda, beslenme alışkanlıklarının çeşitli sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Yapılan çalışmalar, İstanbul'daki gençlerin büyük bir kısmının düzenli olarak kahvaltı yapmadığını ve öğün atlama eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı çalışmada fast-food tüketiminin yaygın olduğu ve gençlerin öğün tercihlerinde hızlı ve pratik yemek anlayışı büyük oranda öne çıkmaktadır. Özellikle sosyal medya ve reklamların gençlerin yiyecek tercihlerini yönlendirmede başarılı olduğunu göstermektedir. Sosyal medyanın etkisiyle gençler sağlıklı beslenme trendlerini takip etse de pratik ve hızlı yiyeceklerin cazibesine ve eğilimlerine kapılmaktadır.

⁸ DİSKAR. (2024). Gıda enflasyonu ve tüketici harcamaları. Retrieved from [https://arastirma.disk.org.tr/?p=10924#:~:text=2005'te%20y%C3%BCzde%206%2C37,46%2C9\)%20%C3%BCst%C3%BCne%20%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1](https://arastirma.disk.org.tr/?p=10924#:~:text=2005'te%20y%C3%BCzde%206%2C37,46%2C9)%20%C3%BCst%C3%BCne%20%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1)

⁹ İstanbul Planlama Ajansı. (2024). Enflasyonun Sofra Hali: Türkiye'de ve İstanbul'da Gıda Enflasyonu. Retrieved from <https://ipa.istanbul/wp-content/uploads/2024/05/KENT-GUNDEMI-GIDA-ENFLASYONU.pdf>

¹⁰ Aykut, F. (2020). Gençlerde Beslenme Alışkanlıkları ve Sağlık Üzerindeki Etkileri. *Journal of Nutrition and Health*, 12(3), 210-225

Gençler arasında fast-food tüketiminin yaygınlığı, özellikle obezite ve kronik rahatsızlıklar gibi çeşitli hastalıkların görülme sıklıklarını artırmaktadır. Türkiye'de gençlerin beslenme alışkanlıkları üzerine yapılan çalışmalarda, fast-food tüketiminin artması obezite oranlarının da bir hayli yükselmesine neden olmaktadır. İstanbul örneğinden bakıldığında, şehir hayatının getirdiği zaman kısıtlamaları ve ekonomik faktörlerle birlikte bu durum daha belirgin hale gelmektedir.¹¹

2023 yılında Türkiye genelinde sokak kültürü ve hızlı yaşam tarzının etkisiyle en popüler hazır yemek tavuk döner dürüm olmuştur. Burger ve pizza gibi global hazır yemeklerin, Türkiye içinde de popülerliğinin arttığını gösterirken, çiğ köfte ve tost gibi atıştırmalıklar da yoğun tempoda tercih edilen seçenekler arasında yer almaktadır. 2022'de ilk sırada olan lahmacun 2023'te üçüncülüğe gerilerken, geçen yıl ikinci sırada yer alan tavuk döner ise 2023'te ilk sıraya yerleşmiştir. 'Yemeksepeti' uygulamasından en çok sipariş edilen hazır yemekler sırasıyla tavuk döner, burger, lahmacun, pizza, çiğ köfte, tost, Adana kebab, tavuk tantuni, mercimek çorbası ve kuşbaşı kaşarlı pide olmuştur. 2023'te gençler arasında popüler olan waffle, en çok sipariş edilen tatlıların başında gelirken, geleneksel lezzetlerden baklava ve sütlacın yanı sıra modern mutfaklardan sufle ve profiterol gibi seçenekler tatlı çeşitliliğinin ve tercihlerin genişliğini göstermektedir.¹²

Ekonomik durumlar, gençlerin beslenme alışkanlığını önemli ölçüde etkilemektedir. İstanbul'da yaşam maliyetlerinin yüksek olması, gençlerin sağlıklı ve dengeli beslenmesini zorlaştırmaktadır. İstanbul'da gençlerin önemli bir kısmı bütçelerinin büyük bölümünü konaklama ve ulaşım gibi temel ihtiyaçlara ayırmakta ve gıdaya ayırdığı bütçeyi minimize etmeye çalışmaktadır. Bu durum, gençlerin daha ucuz ve besin değeri düşük yiyecekleri tercih etmelerine yol açmaktadır.¹³

İstanbul'da yaşayan gençlerin beslenme alışkanlıkları, çeşitli sosyo-ekonomik, kültürel ve hatta çevresel faktörlerden etkilenir. Bu bağlamda eğitim programları, ekonomik destekler ve sağlıklı gıdaya erişilebilir politikaların geliştirilmesi gerektiği aşikardır.

YEMEK ENFLASYONUNUN GENÇLER ÜZERİNDEKİ EKONOMİK ETKİLERİ

İstanbul 2024 güncel fiyatlarına göre, ucuz bir restoranda yemek 300 TRY (200-500) iken, orta sınıf bir restoranda iki kişilik, üç derslik bir yemek 1,500 TRY (800-3,000) tutmaktadır. McDonald's'da bir McMeal ya da eşdeğer bir yemek 220 TRY (185-250) civarındadır. 0,33 litre şişe Kola/Pepsi 39 TRY (24-60) ve 0,33 litre şişe su 17 TRY (10.00-35) fiyatındadır. Düzenli bir kapuçino 93 TRY (50-150) ve espresso kahve 65 TRY (35-105) tutarken, fastfood bir çizburger 66 TRY (36-75) civarındadır.¹⁴

İstanbul Ticaret Odası (İTO) tarafından açıklanan verilere göre, dışarıda yemek yemenin kişi başı maliyeti Haziran 2022'de ortalama 72 lirayken, Haziran 2023'te 138 liraya yükselmiştir. Bu durum, bir yıl içinde dışarıda yemek maliyetinin yaklaşık %92 oranında arttığını göstermektedir. Bu artış, yüksek enflasyon oranlarının ve gıda fiyatlarındaki genel yükselişin bir yansımasıdır..

TÜFE'deki (2003=100) değişim, 2024 yılı Nisan ayında bir önceki aya göre %3.18, bir önceki yılın

11 Kara, M. (2019). Türkiye'de Gençlerde Obezite ve Beslenme Alışkanlıkları. Turkish Journal of Public Health, 7(1), 50-65.

12 Yemeksepeti. (2023). 2023'ün yemek istatistiklerini açıkladı. Retrieved from <https://kurumsal.yemeksepeti.com/newsroom/yemeksepeti>

13 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). Tüketici Harcamaları ve Gıda Tüketim Anketi.

14 Hikersbay.com. (2024, April 27). İstanbul fiyatları 2024 restoranlar, yiyecek ve içecek, ulaşım, yakıt, daireler, oteller, süpermarketler, giyim, döviz fiyatları. Retrieved from <https://hikersbay.com/prices/turkey/istanbul?lang=tr>

aralık ayına göre %18.72, bir önceki yılın aynı ayına göre %69.80 ve on iki aylık ortalamalara göre %59.64 olarak gerçekleşmiştir. Gıda ve alkolsüz içecekler kaleminde ise bu oran, bir önceki yılın aynı ayına göre %68.50 olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılı KYK bursu geçen yıla göre %60 oranında zamlanmıştır, yani nisan ayı itibarıyla ülke genelindeki gıda enflasyonu oranı KYK bursuna yapılan zam oranını aşmıştır. İstanbul'da yıllık enflasyonun yurt genelinin biraz daha üzerinde olduğunu da göz önünde bulundurarak, İTO verilerine göre de perakende fiyatlar bir önceki yılın aynı ayına oranla %78,81 artmıştır. Yani KYK bursu ile geçinen bir öğrencinin, sene içerisinde bursuna aylık enflasyon oranlarında zamlar gelmediği için alım gücü düşecek ve gıdaya erişimde ekonomik problemlerle karşılaşması muhtemel olacaktır. Yine aynı sebepten bütçe planlaması yapması zorlaşacak ve bu durumda öğrenci, en temel ihtiyaçlardan biri olan temiz ve sağlıklı gıdaya erişebilmek için diğer harcama kalemlerinden kısacak veya ek bir gelir elde etmek zorunda kalacaktır.

İstanbul Planlama Ajansı'nın 2023 yılında gerçekleştirdiği "İstanbul'da Üniversiteli Olmanın Maliyeti" araştırması sonuçlarına göre, İstanbul'da üniversite öğrencilerinin yaşam maliyetlerinde önemli bir artış gözlemlenmiştir. Araştırmada, özel yurttan kalan bir öğrencinin aylık yaşam maliyeti 14.583 TL'ye, öğrenci evinde kalan bir öğrencinin maliyeti ise 12.535 TL'ye ulaşmıştır. Bu bulgular, İstanbul'daki üniversite öğrencilerinin karşılaştığı ekonomik zorlukları ve şehirde artan yaşam maliyetlerinin etkilerini net bir şekilde ortaya koymaktadır.¹⁵ Bu maliyet artışları, öğrencilerin sağlıklı gıdalara erişimini zorlaştırarak yeme bozukluklarının yaygınlaşmasına yol açabilmektedir.

Özellikle yurtlarda kalan öğrenciler, yurt maliyetlerinin yüksek olmasının yanı sıra yemeklerin besin değerinin düşük, lezzetsiz, kalitesiz ve genellikle çok yağlı olduğunu; kahvaltılarının ise içerik açısından yetersiz ve çoğu kez bayat olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, yurtlarda kalan öğrenciler için ek bir maliyet yaratmakta ve ekonomik olarak durumu iyi olan öğrencilerin yurt dışında yemek yiyerek beslenmelerine yol açmaktadır.¹⁶

İstanbul Planlama Ajansı'nın yaptığı araştırmaya göre, yurtlarda kalan kadın öğrencilerin yemeklere yönelik görüşleri dikkat çekicidir;

*"Yemekler yenecek gibi değil. Kahvaltı sıkıntı, verilen sandviçte sadece kaşar var."*¹⁷

- KYK Öğrencisi, Kadın

*"Yemekler gerçekten kötü. Bazen kötü bulamaç tarzında garip yemekler yağlı kızartmalar kararmış yumurtalar çıkıyor. Bu gerçekten çok can sıkıcı. Evinizde asla yemeyeceğiniz yiyecekler önünüze koyuluyor."*¹⁸

- KYK Öğrencisi, Kadın

SOSYAL VE PSİKOLOJİK ETKİLER

Gıda fiyatlarının yükselmesi gıda ve alkolsüz içeceklere olan harcamaları artırmaktadır. Bu durum bireylerin sosyal ve kültürel faaliyetler gibi diğer harcamalarını sınırlandırmaktadır. Böylelikle gıda enflasyonu kişilerin yaşam kalitelerini düşürmekte ve toplumdan izole yaşamlarına neden olmaktadır.

¹⁵ İstanbul Planlama Ajansı. (2023). İstanbul'da yaşam maliyeti ve tüketici alışkanlıkları raporu. Retrieved from <https://ipa.istanbul/wp-content/uploads/2023/11/KENT-GUNDEMI-ISTANBULDA-UNIVERSITELI-OLMAK.pdf>

¹⁶ İPA, 2023, s.22

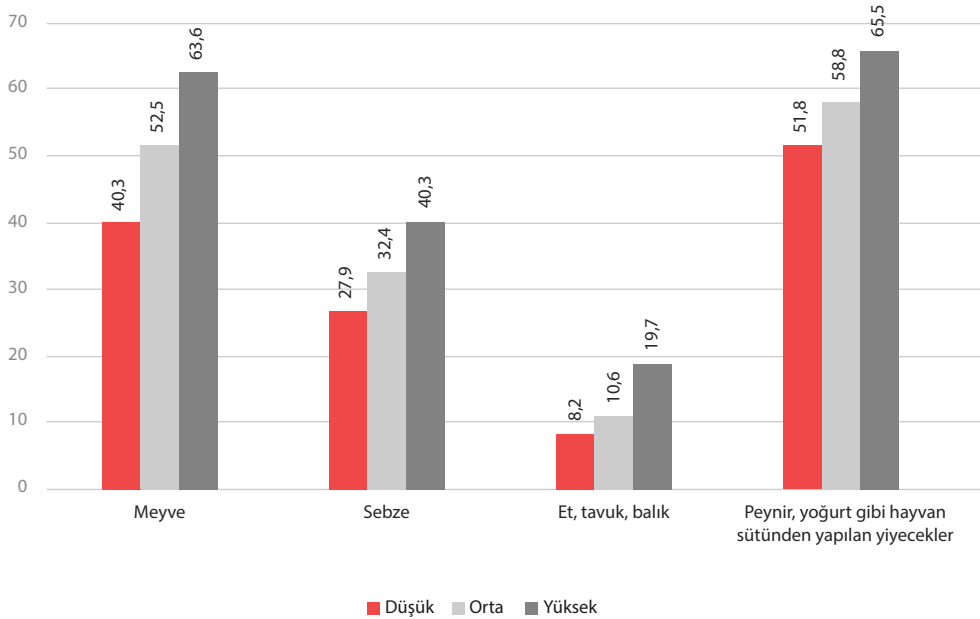
¹⁷ İPA, 2023, s.22

¹⁸ İPA, 2023, s.22

Gıda gibi temel bir ihtiyacın fiyatlarının dengesiz bir şekilde yükselmesi özellikle düşük ve sabit gelirli bireyleri strese sokmakta, açlık korkusu yaşamalarına neden olmaktadır. Bu korku ve endişe hali uzun süreli zamanda depresyon ve anksiyete gibi psikolojik rahatsızlıklara dönüşebilmektedir. Aynı zamanda, gıda enflasyonunun intihar oranlarının artmasına neden olduğu görülmüştür. 2022 yılında yayınlanan Elif Erbay ile Gülşah Şentürk'ün "Gıda Enflasyonu Türkiye'de İntihara mı Yol Açıyor?" araştırması gıda enflasyonunun erkek intihar oranlarını artırdığını doğrulamıştır.¹⁹

Gıda enflasyonunun, en çok yoksul haneleri etkilediği ve böylelikle toplumsal adaletsizliği derinleştirdiği görülmüştür. Mali sıkıntılar; et, tavuk, balık, sebze ve meyve gibi sağlıklı gıda ürünlerinin tüketilmesini zorlaştırmaktadır. Bu durum özellikle çocuklarda yetersiz beslenmeye bağlı fiziksel ve bilişsel gelişimi olumsuz etkilemektedir. İstanbul Planlama Ajansı'nın 2024 Mayıs tarihli "Enflasyonun Sofra Hali: Türkiye'de ve İstanbul'da Gıda Enflasyonu" raporunda gelir durumu göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde çocukların günlük tükettiği gıda maddeleri arasında bir ilişki bulunmuştur. Oransal olarak bakıldığında gelir grupları arasındaki en önemli fark et/tavuk/balık tüketiminde gözlemlenmiştir. Her gün et/ balık/ tavuk tüketen ve ailesi yüksek gelir grubunda bulunan çocuklar, ailesi düşük gelir grubunda olan çocukların iki katından daha fazla sayıdadır.²⁰

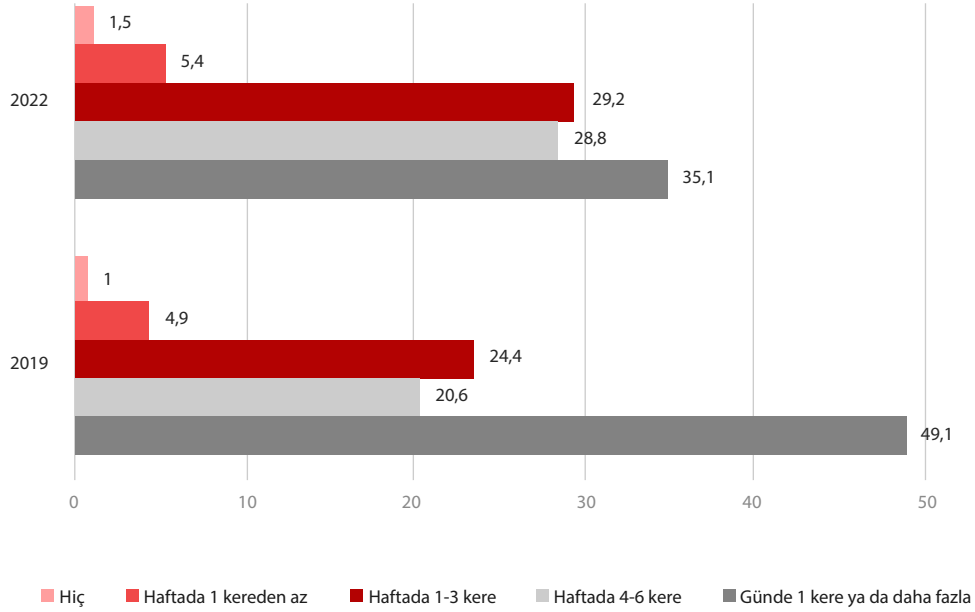
Grafik 1. Gelir Grubuna Göre Çocukların Her Gün Tükettiği Yiyecekler, 2022



Kaynak: TÜİK, Türkiye Çocuk Araştırması, 2022

¹⁹ Erbay, E., & Şentürk, G. (2022). Does Food Inflation Cause Suicide in Turkey?. *Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(2), 96-108.
²⁰ İPA, 2024, s. 13

Grafik 2. 15-24 Yaş Aralığındaki Gençlerde Sebze ve Salata Tüketme Sıklığı, 2022



Kaynak: TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması, 2019 - 2022

Gıda enflasyonu, gençler üzerinde derin sosyal ve psikolojik etkilere yol açmaktadır. Artan gıda fiyatları, özellikle düşük gelirli ailelerin genç bireylerini sağlıklı ve dengeli beslenme imkanlarından mahrum bırakmakta, sosyal olarak ise gençlerin arkadaşlarıyla paylaştığı yemek deneyimlerini kısıtlamakta ve dışlanma hissine yol açmaktadır. Psikolojik açıdan ise, sürekli gıda güvensizliğiyle karşı karşıya kalan gençler anksiyete ve stres gibi sorunlar yaşamaktadır. Dolayısıyla, gıda enflasyonu sadece ekonomik bir sorun olmaktan çıkmakta, gençlerin sosyal ve psikolojik iyilik hallerini de derinden etkilemektedir.

YEMEK ENFLASYONU İLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ

Gıda fiyatları, hem enflasyondaki artışta hem de enflasyon hedefindeki sapmalarda çekirdek enflasyonla birlikte en büyük paya sahiptir. Son dönemde gıda fiyatlarının dünyada görece stabil seyretmesine rağmen bu durumun Türkiye’de artma eğiliminde olması, artan nüfus ve beraberinde gelen dengesiz kentleşme ile birleşince ülke için orta ve uzun vadede önemli bir tehdit olarak karşımıza çıkmaktadır.²¹

Zorunlu tüketim ihtiyaçları arasında hane halkının ilk sırada yer alması ve bununla bağlantılı olarak ana harcama grupları arasında en büyük ağırlığa sahip olması gıda sektörünün ve özellikle de gıda fiyatlarının doğru analizini enflasyonla mücadele açısından da kritik hale getirmektedir.²²

²¹ Akçelik, F. (2016). Income Groups and Inflation in Turkey (Yüksek lisans tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi İktisat Bölümü, Ankara

²² T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Enflasyonla Mücadele, Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.

Gıda arzını çeşitlendirmek için ithalat ve ihracat anlaşmalarının yapılması, ithalat vergilerinin ve tarifelerin gözden geçirilmesi önemlidir.²³ Bu tür politikalar, gıda fiyatlarındaki dalgalanmaların önlenmesine yardımcı olabilir.

Yemek enflasyonu ile mücadelede, yerel birimlerin destek sağlaması da oldukça kritik bir rol oynar. Yurtdışındaki başarılı örnekler, bu alanda uygulanabilir stratejilerin belirlenmesi için önemli referanslar sunar. Özellikle gençlere ve öğrencilere yönelik indirim kartları ve alternatif yemek yerlerinin çoğaltılması gibi konularda yetkili birimlerin desteği, yemek enflasyonunun etkilerini hafifletmek için etkili bir yöntemdir.

Gençlere ve öğrencilere özel indirimler sunan kartlar, yemek enflasyonu ile mücadelede etkili bir yöntemdir. Bu kartlar, restoranlar, marketler ve gıda perakendeciliğinde indirimler sağlayarak gençlerin ve öğrencilerin gıda harcamalarını azaltmalarına yardımcı olur. Avrupa'da birçok ülkede öğrenci kartları, belirli restoranlarda ve marketlerde indirimler sunmaktadır. Örneğin, Almanya'da Studentenwerk adlı kuruluş, öğrencilere yönelik çeşitli hizmetler sunar ve bu hizmetler arasında gıda indirimleri de bulunmaktadır. Studentenwerk, üniversite kantinlerinde uygun fiyatlı yemekler sunarak öğrencilerin sağlıklı ve ekonomik bir şekilde beslenmelerini sağlar.²⁴ Bu tür indirimler, gençlerin bütçelerini daha iyi yönetmelerini sağlar ve sağlıklı beslenmeye erişimlerini artırır.²⁵ Fransa'da ise Carte Jeune (Genç Kart), gençlere birçok alanda indirimler sunar, bunlar arasında restoran ve kafe indirimleri de bulunmaktadır. Bu kart, 12-27 yaş arasındaki gençlere yönelik olup, yerel işletmelerle yapılan anlaşmalar sayesinde geniş bir indirim ağı sunar.²⁶

Türkiye'de de benzer uygulamalar görülmekle birlikte sayıları yetersiz kalmaktadır. Örneğin Beşiktaş Belediyesi'nin "Öğrenci'Ye" uygulaması sayesinde Beşiktaş'ta bulunan üniversitelerdeki öğrenciler bu tip uygulamalardan yararlanabilmektedir. Ayrıca bazı gönüllü sitelerin ve restoranların askıda yemek kampanyaları bulunmaktadır. Bu tip uygulamalar, belediyeler ve üniversiteler ile iş birliği yapılarak yaygınlaştırılabilir, böylece hem öğrenciler desteklenir hem de yerel ekonominin canlanması için potansiyel de oluşabilir.

Alternatif yemek yerlerinin çoğaltılması, yemek enflasyonu ile mücadelede bir diğer önemli stratejidir. Bu yerler, düşük maliyetli ve sağlıklı yemek seçenekleri sunarak tüketicilerin gıda harcamalarını azaltabilir. Örneğin, yemek kamyonları, kooperatif restoranlar ve toplum mutfakları gibi alternatif yemek yerleri, hem uygun fiyatlı yemekler sunar hem de topluluk içindeki sosyal bağları güçlendirir. Kentteki alternatif yemek yerlerinin çoğaltılması, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğiyle gerçekleştirilebilir. Belediye, uygun lokasyonlarda yemek kamyonları ve pazar yerleri için izinler verebilir ve bu alanların hijyen standartlarına uygun olmasını sağlayabilir. Ayrıca, kooperatif restoranlar ve toplum mutfakları gibi girişimler desteklenerek, düşük maliyetli ve sağlıklı yemek seçeneklerinin yaygınlaşması sağlanabilir.

İstanbul'da açılan kent lokantaları, toplumun alternatif yemek yerlerine yoğun talebinin bir örneğidir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) tarafından hayata geçirilen bu lokantalar, dar gelirli vatandaşlar

23 Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). OECD-FAO Agricultural Outlook 2021-2030. Paris: OECD Publishing

24 Deutsches Studentenwerk. (2021). Student services in Germany. Retrieved from <https://www.studentenwerke.de>

25 European Commission. 2021. Youth Card Scheme in Europe. Brussels: European Commission.

26 Ministère de l'Éducation nationale et de la Jeunesse. (2022). Carte Jeune. Retrieved from <https://www.education.gouv.fr>

ve öğrenciler için uygun fiyatlı yemek hizmeti sunmayı amaçlamaktadır. İlk olarak Çapa'da açılan kent lokantasında dört çeşit yemek 40 TL'den sunulmaktadır. 2024 Mayıs ayı itibarıyla 14 adet kent lokantası bulunmaktadır.²⁷

GENÇLERİN GÖZÜNDEN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yemek enflasyonunun gençler üzerindeki etkilerini azaltmak ve gençlerin ucuz ve sağlıklı gıdaya erişimini sağlamak adına belediyelerin atabilecekleri bazı adımlar vardır. İstanbul Kent Konseyi Gençlik Meclisi - Akademik Çalışmalar Ekibi bünyesindeki gençlere göre, bunlardan ilki, Beşiktaş Belediyesi'nin Beltaş örneğinde olduğu gibi gençlerin belediye tesislerinden öğrenci kartlarını gösterdikleri takdirde indirimli faydalanabilmeleridir. Bu uygulama İstanbul Büyükşehir Belediyesi nezdinde yaygınlaştırıldığında tüm sosyal tesisler ve Beltur işletmeleri gençlere indirimli hizmet sağlayabilir.

İkinci ve bir diğer çözüm önerisi başta Fatih Belediyesi kütüphanelerinde olmak üzere çeşitli belediye kütüphanelerinde görülen kütüphanede yemek servisi hizmetidir. Halihazırda İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin pek çok kütüphanesi bulunmakta ancak gençler bu kütüphanelerden faydalanırken beslenmelerini kendileri temin etmek zorunda kalmaktadır. Bu durumu önlemek için İstanbul Büyükşehir Belediyesi, mobil aşevlerinde olduğu gibi kütüphanelerde de çorba dağıtımını yapabilir. Hatta İstanbul Halk Ekmek ile anlaşarak kütüphanelerde sandviç dağıtımına da başlayabilir. Burada dikkat edilecek husus, bu hizmetin suistimal edilmesini önlemektir.²⁸ Sadece yemek dağıtımından faydalanmak isteyen vatandaşlar, orada ders çalışacak gençlerin önüne geçmemelidir. Bu sorunun üstesinden, Fatih Belediyesi örneğinde olduğu gibi kimlikle giriş sağlayarak ve mola sürelerini sınırlandırarak gelinbilir.

Üçüncü ve son çözüm önerisi ise, sadece gençlere hizmet edecek Kent Lokantası benzeri restoranların kurulması ve yaygınlaştırılmasıdır. Bu mekanlarda öğrenci kimliği ibraz edenlere veya belirli bir yaş aralığındaki gençlere ulaşılabilir maliyette yemek erişimi sunulabilir. Bu mekanların sürdürülebilirliği ve belediyeye olabilecek maliyeti minimuma indirmek için durumu tüm yönleriyle ele almak gerekir. Çünkü gençlere ucuz yemek sunmak amacıyla dahi olsa, belediyenin böyle büyük bir mali yükü üstlenmesiyle devamlılığı zordur. Öncelikle, bu mekanlarda çalışacak servis görevlisi veya şef gibi çalışanların, ilgili bölümlerde okuyan üniversite öğrencisi stajyerler arasından seçilmesi hem belediye hem de öğrencilerin kariyerleri açısından iyi bir seçenektir. İlk aşamada seçilecek yerlerin, olabildiğince çok gence fayda sağlayabilecek ve ucuz yemek alternatifi bulunmayan bölgelerde olması önemlidir. Ancak, mekan tahsisi için İBB Miras ile ortak çalışarak İstanbul'un tarihi mirasının restorasyonlarından elde edilecek mekanların da kullanılması önerilebilir.

Bu mekanlarda gençlere ucuz ve kaliteli ürünler sunmak isteniyorsa, kullanılan ürünlerin de buna uygun olması gerekmektedir. Nakliye masraflarını azaltmak adına belediye, ürün tedarikini öncelikle İstanbullu üreticilerden sağlamalıdır. Bu durum aynı zamanda İstanbullu çiftçilerin de kalkınmasını sağlar. Belediye, çiftçilere yapılan yardımlarla birleştirilebilecekleri bir planlama da düşünebilir.

²⁷ İBB Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 2024, <https://destekhizmetleri.ibb.istanbul/kent-lokantaları/>, Erişim Tarihi: 04.07.2024
²⁸ Gezici Aşevleri Hizmette, 25.06.2024 tarihinde <https://www.ekremimamoglu.com/gundem/gezici-asevleri-hizmette/> den erişim.

Bu potansiyel öğrenci dostu beslenme mekanlarının karşılaştığı en büyük engellerden biri, hiç şüphesiz İstanbul gibi bir şehirde masaların sürekli dolu olması ve yer bulamama sıkıntısı olacaktır. Bu sorunun çözümü ise Türkçeleştirilmiş "gel-al" (Take-away) hizmetinin sunulmasıyla mümkündür. Bu hizmette kullanılacak paketleme malzemelerinin olabildiğince az ve çevre dostu seçilmesi önemlidir. Belirli bir depozito karşılığı yeniden kullanılabilir kaplarda servis edilecek gel-al yiyecekler, öğrencilerin bu mekanlara düzenli olarak gelmesini sağlayacaktır.

SONUÇ

Bu bültenimizde gıda enflasyonunun gençlerin beslenme alışkanlıkları üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde inceledik. Sonuçlar, ekonomik zorlukların gençleri besin değeri düşük ve sağlıksız besinlere yönlendirdiğini göstermiştir. Bu eğilimin gençlerin bedensel ve zihinsel sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yarattığı endişe verici bir trend olarak ortaya çıkmıştır.

Çözüm önerileri olarak ise mevcut siyasi vaatlerin yanı sıra halihazırda mevcut olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Beşiktaş Belediyesi'nin projelerinin örnek alınabileceği sonucuna varılmıştır. Sağlıklı ve ekonomik gıdaya erişim alanında mevcut olan Kent Lokantası ve çiftçi desteklerinin yanı sıra öğrencilerin hayat kalitesini artıran desteklerin ortak bir çerçeve içerisinde ele alarak bu sorunun etkilerinin azaltılabileceği görülmüştür.

Başta araştırmacılar ve siyasiler olmak üzere pek çok kişinin faydalanabileceği verileri bir araya getiren bültenimiz, bu soruna karşı üretilebilecek çözümlere destek oluşturmayı amaçlamaktadır. Gelecek çalışmaların, daha geniş çaplı ve demografik farklılıkları dikkate alacak şekilde, gençlerin beslenme ve yemek enflasyonu konusunda daha kapsamlı bir anlayış geliştirebileceği görülmüştür.

KAYNAKÇA:

- Akçelik, F. (2016). *Income Groups and Inflation in Turkey* (Yüksek lisans tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi İktisat Bölümü, Ankara.
- Aykut, F. (2020). *Gençlerde Beslenme Alışkanlıkları ve Sağlık Üzerindeki Etkileri*. *Journal of Nutrition and Health*, 12(3), 210-225.
- BBC. (2024). *Enflasyon Araştırma Grubu'na (ENAGrup) göre 2024 enflasyonu*. Retrieved from [https://www.bbc.com/turkce/articles/c2894d7z2gro#:~:text=Enflasyon%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20Grubu'na%20\(ENAGrup,43%2C65'e%20y%C3%BCkseldi](https://www.bbc.com/turkce/articles/c2894d7z2gro#:~:text=Enflasyon%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20Grubu'na%20(ENAGrup,43%2C65'e%20y%C3%BCkseldi)
- Bloomberght.com. (2024, Mayıs). İstanbul'da Nisan enflasyonu belli oldu. Retrieved from <https://www.bloomberght.com/istanbul-da-nisan-enflasyonu-belli-oldu-2351939>
- Deutsches Studentenwerk. (2021). *Student services in Germany*. Retrieved from <https://www.studentenwerke.de>
- Dinler, Z. (2020). *İktisat*. Bursa: Ekin.
- DİSKAR. (2024). *Gıda enflasyonu ve tüketici harcamaları*. Retrieved from [https://arastirma.disk.org.tr/?p=10924#:~:text=2005'te%20y%C3%BCzde%206%2C37,46%2C9\)%%20%C3%BCst%C3%BCne%20%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1](https://arastirma.disk.org.tr/?p=10924#:~:text=2005'te%20y%C3%BCzde%206%2C37,46%2C9)%%20%C3%BCst%C3%BCne%20%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1)
- Eğilmez, M., & Kumcu, E. (2004). *Ekonomi Politikası*. İstanbul: Remzi.
- Eğilmez, M. (2020). *Örneklerle Kolay Ekonomi*. İstanbul: Remzi.
- ENAG. (2024). *ENAGRUP - Enflasyon Araştırma Grubu*. Retrieved from <https://enagrup.org/#:~:text=ENAGRUP%20%2D%20Enflasyon%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20Grubu&text=ENAGrup%20T%C3%BCketici%20Fiyat%20Endeksi%20>
- Erbay, E., & Şentürk, G. (2022). Does Food Inflation Cause Suicide in Turkey?. *Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(2), 96-108.
- European Commission. 2021. Youth Card Scheme in Europe. Brussels: European Commission.
- Hatırlı, M. A. (2021). Türkiye'de işlenmemiş gıda enflasyonunu etkileyen faktörlerin analizi: ARDL yaklaşımı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 203-216.
- Hikersbay.com. (2024, April 27). İstanbul fiyatları 2024 restoranlar, yiyecek ve içecek, ulaşım, yakıt, daireler, oteller, süpermarketler, giyim, döviz fiyatları. Retrieved from <https://hikersbay.com/prices/turkey/istanbul?lang=tr>
- İstanbul Planlama Ajansı. (2023). *İstanbul'da yaşam maliyeti ve tüketici alışkanlıkları raporu*. Retrieved from <https://ipa.istanbul/wp-content/uploads/2023/11/KENT-GUNDEMI-ISTANBULDA-UNIVERSITELI-OLMAK.pdf>
- İstanbul Planlama Ajansı. (2024). Enflasyonun Sofra Hali: Türkiye'de ve İstanbul'da Gıda Enflasyonu. Retrieved from <https://ipa.istanbul/wp-content/uploads/2024/05/KENT-GUNDEMI-GIDA-ENFLASYONU.pdf>

Kara, M. (2019). *Türkiye'de Gençlerde Obezite ve Beslenme Alışkanlıkları*. Turkish Journal of Public Health, 7(1), 50-65.

Kutlu, Ş. Ş. (2021). Türkiye'de gıda enflasyonunun belirleyicileri: SVAR modelinden kanıtlar. *EKEV Akademi Dergisi*, 87, 581-598.

Mill, A., & Çulha, N. (2020). *Ekonomi 101*. İstanbul: Say.

Ministère de l'Éducation nationale et de la Jeunesse. (2022). *Carte Jeune*. Retrieved from <https://www.education.gouv.fr>

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). *OECD-FAO Agricultural Outlook 2021-2030*. Paris: OECD Publishing.

T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Enflasyonla Mücadele, Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022). Türkiye Sağlık Araştırması. Retrieved From <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2022-49747>

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022). Türkiye Çocuk Araştırması. Retrieved From <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Cocuk-Arastirmasi-2022-49744&dil=1>

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). *Tüketici harcamaları ve gıda tüketim anketi*. Retrieved from <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Fiyat-Endeksi-Nisan-2024-53614>

Yavuz, F. (2021). Gıda enflasyonu üzerine: Öngörüler, önlemler, öneriler. İstanbul: İlim Kültür Eğitim Vakfı.

Yemeksepeti. (2023). *2023'ün yemek istatistiklerini açıkladı*. Retrieved from <https://kurumsal.yemeksepeti.com/newsroom/yemeksepeti>

Yurtkur, A. B. (2015). Türkiye'de gıda ve tarımsal ürün fiyatlarının uluslararası belirleyicileri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 63-73.



İstanbul Kent Konseyi

Kemalpaşa Mah. Şehzadebaşı
Cad. No:19 34134 Fatih/İstanbul

www.istanbulkentkonseyi.org.tr
kentkonseyi@ibb.gov.tr
kentkonseyiistanbul@gmail.com